

GLEDALIŠKI LIST

O P E R A

JAKOV GOTOVAC

ERO Ž ONEGA SVETA

*Komična opera v treh dejanjih, po narodni pripovedki napisal
Milan Begović, prevedla R. L. Petelinova*

Dirigent: Dr. D. Švara.

Režiser: Ing. P. Golovin.

Osebe:

Marko, bogat kmet	F. Lupša
Doma, njegova žena v drugem zakonu . .	M. Kogejeva
Djula, Markova hči iz prvega zakona . .	V. Heybalova
Mića (Ero)	I. Franc
Sima, mlinar	M. Dolničar

Pastirji, hlapci, mladenke, žene, prodajalke, trgovci, ljudstvo.
Dejanje se godi v malem kraju v ravnini pod Dinarskim pogorjem
v zgodnji jeseni dandanes.

Vodja zbora: R. Simoniti.

Inscenator: Ing. E. Franz

Cena »Gledališkega lista« Lit. 1.—

GLEDALIŠKI LIST

NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1940/41

OPERA

ŠTEV. 17

J. GOTOVAC:

ERO Z ONEGA SVETA

PREMIERA 5. JULIJA 1941-XIX.

Vilko Ukmar:

»Ero« — hrvatska narodna opera

Močni val individualističnega razvoja, ki je zajel zapadno kulturno sfero v zadnjih stoletjih in ki je vplival močno na podvig narodnostne zavesti, je dosegel svoj višek že ob koncu XIX. stoletja in se razlil prav do našega časa. Umetnostno življenje, ki se vedno tako tanko odziva vsesplošnim življenskim utripom, je prav tako zašlo v objem narodnostnih silnic in se pod njih nagibom svojstveno preoblikovalo.

Glasbena umetnost slovanskih narodov je dosegla svoj najmočnejši narodnostni poudarek že ob koncu prejšnjega stoletja, vendar pa so nekateri manjši narodi med njimi doživeli ta podvig šele v zadnjih desetletjih. Tako tudi Hrvatje, ki so v okviru modernih struj, kot so se razvile po svetovni vojni, šli z močnim poletom na delo za lastno narodno umetnost.

Med skladatelji, ki so usmerili svoje ustvarjalne sile v tem omenjenem pravcu, stoji v prvih vrstah tudi Jakov Gotovac, ki je kot skladatelj samospევov, zborov, simfoničnih skladb in predvsem kot skladatelj oper zasidral svojo glasbeno fantazijo v narodnih prvinah ter iz njih oblikoval svoje umetnine.

Najmočnejše je zgostil Gotovac svoje tvorne sile v operi »Ero z onega sveta« ter dosegel s tem svojim delom tudi najmočnejši uspeh. Morda je bil ta uspeh toliko bolj živ in neposreden, v kolikor je črpalo to delo svojo snov naravnost iz ljudskih korenin.

Gotovca je vodilo pri ustvarjanju te opere še celo neko posebno umetniško naziranje. Dočim se je romantični, narodnostno usmerjeni skladatelj ob narodni umetnosti vsaj v glavnem le oplajal, pa potem ustvarjal umetnino iz sebe samega, je stopil Gotovac tu še za korak dalje. Ni se zadovoljil s tem, da bi le prisluhnil domači narodni glasbeni prvini, dojel njeno prabistvo in ga sprejel vase, pa potem tako oplojen ustvarjal po svoji lastni domiselnosti in po svojem okusu svojo lastno tvorbo, temveč je segel globoko v zaklad ljudske umetnosti ter z njo takšno, kot jo je našel kot izraz ljudske duševnosti, dopolnil svojo lastno operno obliko. Tako je nastala umetnina, podobna cvetnemu vencu, ki ga je povezal skladatelj iz cvetja, ki je zraslo med narodom kot plod in kot odraz pristne ljudske duševnosti in njenega svojstvenega okusa. Nastala je umetnina, v kateri so v celoto povezani pristni, neokrnjeni ljudski glasbeni motivi, pa čeprav izpopolnjeni in dopolnjeni z glasbeno snovjo iz skladateljevega osebnega sveta.

Vsled opisane značilnosti je »Ero z onega sveta« umetnina z močnim občestvenim poudarkom, kajti prav v tej zvestobi nasproti neokrnjeni ljudski glasbeni motiviki je skladatelj precej zaustavil silo svojega individualnega izraza, da si se je ta kljub vsemu uveljavil v celotni zamisli, v kompozitorni tehniki, v obdelavi glasbene motivike in podobno. Občestvenost umetnine pa je stopnjevana tudi z vsebinske strani, kjer se je skladatelj oprl na pristno ljudsko pripoved z lepim etičnim jedrom, ki počiva v ljudski duši in ki obstoji v veri v neomajno zvestobo čiste ljubezni. Ker je ves sestav te ljudske pripovedi v svoji prvobitnosti skoraj dosledno postavljen v dramatično podobo te operne tvorbe, je s tem ljudski in tako tudi občestveni značaj te opere toliko močnejše poudarjen. Tako je »Ero z onega sveta« v resnici prava narodna opera v širokem smislu in v tem je tudi njegova široka privlačnost in učinkovitost.

Skladatelj je znal z mojstrsko roko povezati v celoto in dopolniti venec najlepših hrvatskih narodnih motivov, ki so ponajveč

dalmatinskega porekla. Melodije so večinoma preproste, z ozkim ambitusom, s kratko, mnogo ponavljajočo se motiviko in z živahnim, precej enakomernim ritmom. Silno so vabljive, prikupne pa obenem bogate na izrazu. Morda je njihova monotonost včasih že nekoliko neprijazna. Toda skladatelj jo je znal poživiti in osvežiti s svojo lastno glasbeno fantazijo tako, da morejo vzdržati pri poslušalcu stalno mikavnost. Bogato pa jih je znal obenem opremiti tudi s harmoničnimi izraznimi sredstvi, ki so precej zasidrana v diatoniki, dasi se mestoma ne ogibajo bolj zavitim hromatičnim tonskim sestavam — in tako je ustvaril lepo, pisano in v celoti napeto umetnino, ki je tudi v celoti vzdržala pristni narodni značaj, kajti sposobnost umetnikova jo je znala povsem približati značaju ljudske duše.

Lepota in pristnost sta postali glavni lastnosti te operne umetnine in s tem razumljivi zmagovalki v tekmovanju z vsemi drugimi operami na svetovnih odrih, pa čeprav se razvija celotni zanos v smeri primitivizma.

Jakov Gotovac

Skladatelj Jakov Gotovac, ki ga po uspehih njegovih del po pravici štejem med prve južnoslovanske komponiste, se je rodil 11. oktobra 1895 leta v Splitu. Šolskih naukov je bil deležen v svojem rojstnem mestu, kjer je tudi maturiral na klasični gimnaziji, nato pa se je vpisal na pravno fakulteto zagrebškega vseučilišča. Prvi glasbeni pouk je dobil že kot gimnazijec pri domačih učiteljih v Splitu, predvsem pri Hatzeju, Hrazdiru in Dobroniču, v Zagrebu pa je pozneje nadaljeval študije pri Ružiću. Po prvih skladateljskih uspehih je opustil pravne studije in se posvetil izključno glasbi. Pozneje je šel še na Dunaj, kjer se je izpopolnil še na tamkajšnjem konservatoriju pri prof. Marxu.

Leta 1923 je prevzel mesto dirigenta pri zagrebški operi, razen tega pa je še postal umetniški vodja znanega akademskega pevskega društva »Mladost«, s čigar zborom je absolviral veliko številno koncertov in turnej po domovini in v inozemstvu. Kot skladatelj je Gotovac predstavnik in pobornik hrvaške nacionalne glas-

be, ki si prizadeva ustvariti iz bogatih virov folklorne popolnoma svojiski glasbeni izraz. Gotovčeve skladbe so kmalu dosegle najširšo popularnost na vsem domačem slovanskem jugu, pridobile pa so si laskavo priznanje tudi vse inozemske strokovne kritike.

Gotovčeva scenska dela so predvsem: glasba za Gundulićevo pastirsko igro »Dubravka«, ki so jo prvič uprizorili v tej obliki v zagrebškem gledališču l. 1928; ljudska opera v treh dejanjih »Morana«, ki je imela svojo premiero l. 1930 v Brnu, pozneje pa je

V. Heybalova, ki je z Djulo pred 3 leti debutirala.

prišla še na oder v Zagrebu, Ljubljani in v Splitu. Gotovčev največji odrski uspeh pa predstavlja komična opera v treh dejanjih »Ero z onega sveta«, ki je doživela svoj krst v Narodnem gledališču v Zagrebu novembra 1935. Leto kasneje so jo uprizorili v Brnu, nakar so jo po ljubljanski uprizoritvi 1937 in beograjski par tednov pozneje vzeli na repertoar opere v Poznanju na Poljskem. Posebno velik uspeh je nato dosegel »Ero« v Nemčiji, kjer so ga izvajali že na več odrih in je povsod vzbudil priznanje in pozornost, nakar je do danes obredel odre skoraj vseh evropskih dežela.

Poleg omenjenih odrskih del je Gotovac zložil še mnogo drugih skladb, ki jih kaj pogosto izvajajo na koncertnih odrih, ker so vse po vrsti glasbeno zelo hvaležne in učinkovite. Največji uspeh je dosegel s svojim orkestrskim delom »Simfonično kolo«, ki je doživelo mnogo mednarodnih uspehov in je izšlo tudi v tisku pri nemški založbi Schott. Tudi godalni kvartet »Poziv, pjesma i igra« je bil že mnogokrat izvajan v inozemstvu. Zelo priljubljene so nekatere Gotovčeve skladbe za zbor in pesmi za glas in klavir. Čudovita »Jadovanka za teletom« je prevedena v sedem jezikov. Znani so tudi njegovi moški in mešani zbori: »Dva scherza«, »Primorska suita«, »Narodne pesmi iz Dalmacije«, »Trije mladeniški zbori«, »Koleda« (ljudski obred v petih delih s spremljevanjem kornega orkestra) in »Pjesme čuda i smijeha«.

*

Svojo glasbeno dramatski prvenec »Dubravka« je Gotovac komponiral na tekst starega dubrovniškega pisca Give Frana Gundulića. Za »Morano«, ki je imela na našem odru svojo premiero dne 5. februarja 1933, mu je napisal libreto mladi bosanski dramatik Ahmed Muradbegović. Za svoje tretje odrsko delo »Ero z onega sveta« pa je pridobil kot libretista znanega hrvaškega dramatika Milana Begovića, ki je znan odrski tehnik in je imel s svojimi deli — tako n. pr. z dramo »Brez tretjega«, prirejeni po lastnem romanu »Giga Barićeva« — uspeh tudi na inozemskih odrih. Begović je kot libretist izvršil svojo nalogo odlično in je napisal Gotovcu odrsko učinkovit, razgiban in predvsem humorja poln libreto. Gotovac sam je že v nekaterih svojih prejšnjih delih namreč dokazal, da ima mnogo smisla za narodni humor (vaški muzikant Gojen v »Morani« in zborovska skladba »Jadovanka za teletom«). Zato se je sam že dolgo prej ukvarjal z mislijo, da bi zložil komično opero in v njej izoblikoval tip narodnega humorista in ljudskega šaljivca, ki bi postal nekak hrvaški Figaro ali Eulenspiegel. Pri proučevanju narodnih pripovedk je spoznal legendarnega humorističnega junaka, ki ga je rodila ljudska domišljija. Ta narodni šaljivec, hrvatski Pavliha, se imenuje Ero.

Ime Ero ali Hero je ljudska okrajšava imena Hercegovac

(Ercegovac). Med narodom velja, da so Hercegovci zelo bistroumni in premeteni ljudje, ki se znajdejo v vsakem položaju in se spretno izmotajo iz vsake prilike in neprilike. Prav posebno pa še znajo druge ljudi voditi za nos. Tako je narod v svojih pripovedkah ustvaril iz Era lik svojega junaka, ki se je v prejšnjih dobah moral boriti s svojim tlačiteljem Turkom, a se je s svojo pretkanostjo rešil iz vsakega položaja, če se že ni mogel z orožjem ali s silo. Tako je nastal ob Eru tudi narodni pregovor: »Što ti meni silom, ja ču tebi hilom (z zvijačo)«.

O pretkanem in navihanem Eru kroži med narodom mnogo pripovedk. Med najbolj zanimivimi in najbolj duhovitimi je hercegovska pripovedka »Ero z onega sveta«, katere motiv ima inačice v pripovedkah vseh indoevropskih narodov, predvsem slovanskih. Od hrvaških znanih Erovih prigod je najobširnejša in za komično-dramatski konflikt najprikladnejša baš ta, po kateri je napisan libret.

Avtorja opere, libretist Milan Begović in skladatelj Jakov Gotovac, sta na podlagi duhovite narodne pripovedke ustvarila glasbeno komedijo z osrednjo postavo kmečkega fanta Miće, ki se izdaja za prebrisanca Era, da si osvoji dekle, ki jo ljubi, a jo hoče prej preizkusiti. Lažni Ero-Mića premaga s svojo prebrisanostjo vse zapreke, da na koncu kot poštenjak izbojuje zmago in osvoji svojo drago. Ljudstvo se mu zaradi iznajdljivosti in odločnosti divi in ga ob koncu slavi kot narodnega junaka.

Dejanje opere je prenešeno v dinarske kraje, kjer je ta tip najdramatski konflikt najprikladnejša baš ta, po kateri je napisan pričujoči libreto.

Ero z onega sveta

Ker se Gotovčev »Ero z onega sveta« kot rečeno vsebinsko povsem sklada z narodno hercegovsko pripovedko, objavljamo slednjo v hrvaškem originalu, ker bi sicer v vsakem prevodu nujno izgubila veliko na barvitosti pristno hercegovskega narodnega izraza.

Kopao Turčin s Turkinjom kukuruze, pa na podne otide Turčin da prepne i napoji konja, a Turkinja ostane odmarajući se u

hladu. U to udari odnekud Ero: »Pomozi Bog, kado!« — »Bog ti pomogao, kmete! — A odakle si ti, kmete?« — »Ja sam, kado, s onoga svijeta.« — »Je li, Boga ti, a nijesi li ti video tamo moga Muju, koji je umro prije nekoliko mjeseci?« — O, kako ga ne bih video; on je moj prvi komšija (sosed)!« — »Pa kako je, Boga ti, kako živi?« — »Hvala Bogu, zdravo je, ali se bogme dosta muči bez ašluka (denarja); nema za što da kupi duvana, niti ima čim da plati kavu u društvu.« — »A hoćeš li ti opet natrag? Ne bi li mu mogao ponijeti, da mu pošaljem malo ašluka?« — »Bih, zašto nebih, ja idem sad upravo tamo.« — Onda Turkinja otrči tamo đe joj se muž bio skinuo od vrućine, te uzme kesu (denarnicu) s novcima, i što god bude novaca u njoj da Eri da ponese Muji. Ero dokopa novce, pa metne u njedra, pa bježi uz potok! Tek što Ero zamakne uz potok, al' eto ti Turčina đe vodi konja da napoji, a Turkinja te predanija: »Da vidiš, moj čoeče, tuda sad prode jedan kmet s onoga svijeta, pa kaže za našega Muju da se muči bez ašluka: nema za što da kupi duvana, niti ima čim da plati kavu u društvu, te sam mu dala ono novaca što je bilo u tvojoj kesi da mu ponese.« A Turčin: »Pa kud ode?« A kad mu žena kaže da je otišao uz potok, onda brže bolje skoči na gola konja, pa počeraj, uz potok! Kad se obazre Ero i vidi Turčina đe trči za njim, a on onda bježi! Kad dođe pod brdom u jednu vodenicu (mlin), a on utrči unutra, pa poviče vodeničaru: »Bježi, jadna ti majka! Eto Turčina da te posiječe; već daj meni tvoju kapu, a na tebi moju, pa bježi uz brdo tuda oko vodenice!« Vodeničar, videći Turčina đe trči na konju, poplaši se, i ne imajući kad pitati zašto, đe i krošto (s čim) da ga posiječe, da Eri svoju kapu a Erinu baci na glavu, pa iznad vodenice bježi uz brdo! Ero metne vodeničarevu kapu na glavu, pa još uzme malo brašna te se pospe, i načini se pravi vodeničar. U tom i Turčin dotrči pred vodenicu, pa sjaše s konja i vleti u vodenicu: »Kamo, more, taki i taki čoeč, što je sad tu ušao u vodenicu?« — A Ero mu kaže: »Evo ga vidiš, đe uteče uz brdo.« Onda Turčin: »Drži mi, more, konja!« — Ero uzme konja, a Turčin uz brdo za vodeničarom, ovamo, onamo, po bukviku (bukov gozd). Kad ga već stigne i uhvati, a on: »Kamo, kujo, novci što si prevario moju ženu te uzeo da poneseš Muji na oni svijet?« Vo-

deničar se stane krstiti (križati) i snebivati: »Bog s tobom, gospodar! Ja niti sam video tvoje žene, ni Muje, ni novaca.« I tako im prođe čitavo po sata dok se osvijesti i vide šta je. Onda Turčin potrči na vrat na nos k vodenici, kad tamo, ali kočiš! Ero uzjao konja, pa otišao bez traga, a Turčin savije šiške (šila in kopita), pa pješice k ženi. Kad ga žena opazi bez konja, a ona poviče: »Kamo, čoeče, šta uradi?« — Veli: »Idj đavlu! Ti si Muju poslala novaca da kupi kave i duvana, a ja sam mu poslao i konja, da ne ide pješice.«

Prihodnji operni spored

Za konec sezone bodo abonenti dobili še predstavo znane Bertéjeve operete »Pri treh mladenkah«, ki je bila komponirana na besedilo dr. A. M. Willnerja in H. Reicherta in ima za osnovo dejanja zgodbo iz življenja enega izmed najpopularnejših komponistov starega Dunaja Franca Schuberta. Našo novo uprizoritev pripravljata kapelnik Demetrij Žebre in kot režiser Drago Zupan, v posameznih vlogah pa bodo nastopili naši prvi solisti. Tako bodo »tri mladenke« Ksenija Vidalijska, Elza Barbičeva in Milica Polajnarjeva, Schuberta bo pel Vekoslav Janko, Schobra Belizar Sancin, Tschölla Drago Zupan, Tschölovo Nuša Španova, originalno že znano figuro pevke Grisi bo podala Št. Polićeva, Novotnega Modest Sancin, sodelovali pa bodo še Lupša, Dolničar, Anžlovar, Rakarjeva, Frelj, Kristančič, Sladoljev in drugi.

Lastnik in izdajatelj: Uprava Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Oton Župančič. Urednik: Smiljan Samec. Za upravo: Ivan Jerman. Tiskarna Makso Hrovatin. Vsi v Ljubljani.